

Nørre Tulstrup-bonden Jens Andersens dagbøger for årene 1786-97 har man set en stadig voksende interesse for sådanne optegnelsesbøger eller dagbøger ført af bønder. Der er udgivet adskillige bondedagbøger, en registrant over sådanne og studier over dem, og et tidskrift hedder ligefrem *Research on Peasant Diaries. Forschungen zu bäuerlichen Schreibebücher, Newsletter*.

Af sønderjyske bondedagbøger eller optegnelsesbøger foreligger allerede flere udgivet, og med udgaven her føjes to vægtige til, Fladstenbogen fra Åbenrå-kanten fra årene 1592-1788 og bonden Anders Sandemands bog fra landsbyen Ørsted på Haderslev-kanten, fra årene 1740-1809. Den førstnævnte er Danmarks ældste bevarede bondeoptegnelsesbog, og i udgavens fyldige indledning redegøres ikke blot for de sønderjyske optegnelsesbøgers baggrund og indhold, men også for deres placering i et område, der havde et forspring for kongeriget. Mens der fra 1600-årene ikke findes nogen bondebøger fra Danmark, har man en betydelig mængde af sådanne fra Sønderjylland, og endnu i 1700-årene dominerer de sønderjyske bøger helt. Baggrunden har været en rodfæstet skrivekyndighed, idet Sønderjylland her var forud i udviklingen.

De to bondedagbøger er gengivet bogstavret og giver et mylder af oplysninger, om de store begivenheder i ejernes liv, bryllup, barnefødsler, død, og om dagligdagens små og store tilskikkelser, ildebrand, høstresultater, henrettelser, sygdom, forlig, kornpriser, kvægsyge, uvejr, byggearbejder osv., idet udgangspunktet for den ældste som for så mange andre var notater om pengetilgodehavender.

I indledningerne redegøres også for håndskrifterne og de »hænder«, der har skrevet dem, og for teksternes forfattere og deres slægt og hjemsted. Alfabetiske ordforklaringslister er nyttige hjælpe-

midler, ligesom også person- og stedregistre, der i høj grad øger udgavens værdi og samtidig i et glimt ved deres omfang viser, hvor indholdsrige bøgerne er.

Ole Degn

Lene Dige: *Dronninglund sogn i 1700-tallet*. (Forlaget Nord-Press, 1994). 153 s., 198 kr.

Forfatteren Lene Dige betegner i indledningen selv formålet med bogen som en kortlægning af et dansk sogn i 1700-tallet og påpeger, at det er det største i Danmark, på størrelse med Møn. Selv om hun har benyttet et stort utrykt kildemateriale og en omfattende litteratur, er det alligevel lykkedes hende at fremlægge en koncentreret, overskuelig fremstilling med en række moderne synsvinkler, idet der lægges stor vægt på befolkningsforhold, husstandsstruktur og erhvervsforhold.

Udgangspunktet er de generelle landbrugsforhold i Danmark i 1700-årene, det danske landskab og Dronninglund sogns særlige naturforhold samt godset Dronninglund, der besad hele sognet, hvorfor de bevarede dele af godsarkivet har været af stor værdi for fremstillingen. Efter en redegørelse for vejene og skovene følger de store, vigtige afsnit om befolkningen og dens erhverv. Foruden folketællingerne og kirkebøgerne har her en minutiøs overleveringsforretning for Dronninglund gods været en vigtig kilde. Befolkningstal og -tæthed, aldersfordeling, vielser, fødsler og dødsfald analyseres nøje, og der fremlægges flere gode iagttagelser; en oplysning, at det skulle være karakteristisk, at fødselstallet falder i år med stor dødelighed (s. 27), må dog bygge på en misforståelse.

Også afsnittet om husstandsstruktu-

ren rummer detaljerede analyser og gode iagttagelser, og det samme gælder de store afsnit om erhvervsforholdene og fæstebøndernes forhold, om gårde og huse, indfæstning og hoveri, hvor der påvises en voldsom forøgelse af hoveriet i slutningen af 1700-årene, samt afsnit om skatter, besætninger og høst, nyopdyrkning og udskiftning.

Fremstillingen afrundes endelig med afsnit om kirken, præsterne, skolevæsen og soldatervæsen samt møller, kroer og markeder. Endelig bringes i en række bilag dels ejerbiografier for Dronninglund Slot, dels et større tabelmateriale med befolkningstal, aldersfordeling, husstande, erhverv, gårdtal, indfæstning, fornavneformer m.m. Dette sidste vil være værdifuldt til sammenligninger ved undersøgelser af andre områder.

Et afsluttende register omfatter under ét stikord og person- og stednavne.

Ole Degn

- Henrik Gjøde Nielsen: *Sportens Spor. Gymnastik- og idræts historie fra Viborg Amt.* (Gymnastik- og Idræts historisk Samling, 1994). 153 s., 98 kr.
- Henrik Gjøde Nielsen: *Blot Brudstykker. Historisk strejftog i Hals kommune.* (Hals kommune, 1994). 112 s., 98 kr.

Af de to udgivelser er *Sportens Spor* den mest interessante. Siden starten af 1980'erne har der i Viborg været bestræbelser på at etablere et idrætsmuseum. Projektet blev dog skrinlagt i slutningen af 1980'erne, og i stedet dannedes foreningen Gymnastik- og Idræts historisk Samling. Den nye forenings hovedopgave er at indsamle og opbevare arkivalier og udstille gymnastik- og idrætsredskaber. Derudover er målet at udarbejde en registratur over idræts historiske arkivalier i de lokalhistoriske arkiver i Viborg Amt. Registraturen og

det indsamlede materiale danner grundlag for en studiesamling. En anden hovedopgave er at formidle kendskab til gymnastikkens og idrættens historie. Denne bog er det første resultat heraf.

Den idræts historiske forskning har gennem de seneste 10-15 år etableret sig som en ny og spændende forskningsgren. Navnlig har Ove Korsgaards bog *Kampen om kroppen* (1982) ægget til frugtbar efterfølgelse og modsigelse (senest Niels Kayser Nielsen: »Sport og bondekultur. Om foreningsliv i provinsen i mellemkrigstiden«, *Fortid og Nutid*, 1995, 1, s. 3-27).

Henrik Gjøde Nielsen tager imidlertid Ove Korsgaards synspunkt til sig om, at der skulle eksistere en modsætning mellem den højskole- og bondebaserede idræt (gymnastik) og sporten, som blev båret frem af konkurrenceånd og af byborgerskab og arbejderklasse. Han påpeger ligesom Korsgaard, at gymnastik- og idrætsforeningerne i 1950'erne og 1960'erne i sammenhæng med den voksende velstand, landdistrikternes affolkning osv. oplevede en afmatningsperiode. Sporten blev derefter den dominerende kropsudfoldelse. I dag, mener Henrik Gjøde Nielsen, er »enhver form for idræt, inclusive gymnastikken også ... blevet sport, hvor selv æstetiske præstationer måles i point« (s. 23). Dette udsagn må forklare bogens titel – *Sportens Spor*. Denne begrebmæssige uklarhed betyder imidlertid ikke, at forfatteren kun arbejder med en nutidig synsvinkel på gymnastikken, idrætten, sporten eller hvad man nu ynder at kalde bevægelseskulturen. Tværtimod består hovedparten af bogen af 17 lokalhistorier fra Viborg Amts foreningsliv, som rækker fra Jebjerg og Lyby Skytteforening 1868-1883 til firmaidræt i Skive og omegn 1964-1994.

De mange lokalhistorier betyder, at hver enkelt kun er repræsenteret med nogle få sider. Selv om der er anvendt et